پارسیان دژ
تاریخ، فرهنگ و میراث ایران

مجموعهٔ مقاله‌ها
نسخهٔ ماندگار

حکومت ساسانیان

سقوط حیره؛ نخستین ضربه‌های سنگین به مرزهای شاهنشاهی ساسانی

نویسنده: جمال حسینی
انتشار: ۱۷ آبان ۱۴۰۵ · ۴ دقیقه مطالعه

چکیدهٔ مقاله

سقوط حیره؛ نخستین ضربه‌های سنگین به مرزهای شاهنشاهی ساسانی بود که با سقوط این شهر استراتژیکی، دربار ایران خطر مسلمانان را بیخ گوش خود حس کرد.

پارسیان دژ / حکومت ساسانیان

سال ۶۳۳ میلادی، برابر با سال ۱۲ هجری قمری

در روزگاری که شاهنشاهی ساسانی هنوز یکی از قدرت‌های بزرگ جهان به شمار می‌رفت، شهری در نزدیکی رود فرات قرار داشت که نامش با تاریخ ایران پیوند خورده بود؛ **حیره، شهری ثروتمند و استراتژیک که سال‌ها دروازه نفوذ ایران به سرزمین‌های عرب‌نشین محسوب می‌شد.**

حیره زمانی مرکز پادشاهی لخمیان بود؛ حکومتی عرب که متحد ساسانیان به شمار می‌رفت و در حفاظت از مرزهای غربی ایران نقش مهمی داشت. اما با پایان حکومت لخمیان، کنترل این منطقه بیش از پیش به دست ساسانیان افتاد. اکنون، تنها چند دهه بعد، سپاهی از جنوب در حال نزدیک شدن به همین شهر بود؛ سپاهی که هدفش تغییر موازنه قدرت در سراسر عراق بود.

⚔ حرکت سپاه خالد بن ولید به سوی حیره

در سال ۶۳۳ میلادی، خالد بن ولید، فرمانده سپاه مسلمانان، پس از پیروزی در جنگ زنجیر، ولجه و مذار و جنگ خونین الیس، حرکت خود را به سوی حیره ادامه داد. نیروهای عرب با عبور از مناطق جنوبی عراق و درهم شکستن مقاومت برخی نیروهای محلی، به شهری نزدیک می‌شدند که سقوط آن می‌توانست جایگاه ساسانیان را در غرب فرات به‌شدت تضعیف کند.

در سوی دیگر، مدافعان حیره می‌دانستند که با تهدیدی جدی روبه‌رو شده‌اند. اینجا دیگر مسئله فقط دفاع از یک شهر نبود؛ حیره بخشی از شبکه دفاعی مرزهای غربی ایران بود و ازدست‌رفتن آن می‌توانست راه پیشروی دشمن را هموارتر کند.

رویارویی در برابر دیوارهای حیره

با نزدیک شدن سپاه خالد، نیروهای مدافع به مقابله برخاستند. فرمانده محلی، مرزبان حیره به نام آزادبه، مسئولیت دفاع از منطقه را بر عهده داشت؛ اما در برابر پیشروی سپاه مهاجم، اوضاع به سود مدافعان پیش نرفت.

گزارش‌های تاریخی از عقب‌نشینی مرزبان به سوی مدائن حکایت دارند. با عقب رفتن فرمانده و دشوارتر شدن ادامه مقاومت، بزرگان شهر با انتخابی سرنوشت‌ساز روبه‌رو شدند: ادامه نبرد و پذیرفتن خطر ویرانی بیشتر، یا مذاکره برای جلوگیری از خسارت‌های سنگین‌تر.

سرانجام، حیره تسلیم شد و توافقی بر سر پرداخت خراج شکل گرفت.

با سقوط حیره، یکی از مراکز مهم نفوذ ساسانیان در غرب فرات از کنترل آنان خارج شد.

چند سرباز در برابر هزاران نفر؟ حقیقت درباره شمار نیروها

درباره تعداد دقیق نیروهای دو طرف، آمار قطعی و قابل اعتمادی در دست نیست. در برخی روایت‌های جدید، شمار سپاه خالد حدود ۱۰ تا ۱۵ هزار نفر تخمین زده شده است؛ اما این رقم را نباید آماری قطعی دانست. درباره شمار مدافعان حیره نیز اطلاعات قابل اتکایی وجود ندارد.

همچنین، برخلاف برخی داستان‌های عامیانه، شواهد تاریخی معتبری برای تعیین تعداد مشخصی از کشته‌شدگان یا توصیف سقوط حیره به‌عنوان کشتاری عظیم در اختیار نداریم. آنچه از گزارش‌های تاریخی برمی‌آید، این است که سقوط شهر با عقب‌نشینی فرمانده محلی و سپس تسلیم و توافق همراه شد.

چرا سقوط حیره برای شاهنشاهی ساسانی مهم بود؟

اهمیت این رویداد تنها به تصرف یک شهر محدود نمی‌شد. حیره در منطقه‌ای قرار داشت که از نظر تجارت، ارتباطات و دفاع نظامی برای ساسانیان ارزش فراوانی داشت.

با سقوط آن، نفوذ ایران در غرب فرات آسیب دید و سپاه خالد توانست جایگاه خود را در عراق تقویت کند. این

پیشروی بخشی از مجموعه عملیات نظامی‌ای بود که در سال‌های بعد فشار بیشتری بر ساسانیان وارد کرد و به نبردهای بزرگ‌تری همچون قادسیه و سرانجام سقوط تیسفون انجامید.

البته سقوط حیره به‌تنهایی به معنای پایان قدرت ساسانیان نبود؛ شاهنشاهی هنوز ارتش، منابع و سرزمین‌های گسترده‌ای در اختیار داشت. با این حال، این رویداد یکی از نشانه‌های جدی تغییر موازنه قدرت در مرزهای غربی ایران بود.

⚔ پایان یک دوران، آغاز بحرانی بزرگ‌تر

حیره سقوط کرد؛ شهری که روزگاری دروازه نفوذ ایران در سرزمین‌های عرب‌نشین بود، اکنون به دست نیرویی تازه افتاده بود. برای ساسانیان، این تنها ازدست‌دادن یک مرکز منطقه‌ای نبود، بلکه هشداری درباره بحرانی بزرگ‌تر بود که در راه قرار داشت.

در سال‌های بعد، نبردهای خونین‌تری درگرفت؛ ارتش‌های بزرگ‌تری به میدان آمدند و سرنوشت شاهنشاهی‌ای که قرن‌ها بر بخش بزرگی از فلات ایران و سرزمین‌های پیرامون فرمان رانده بود، به‌تدریج تغییر کرد.

سقوط حیره پایان شاهنشاهی ساسانی نبود؛ اما یکی از فصل‌های مهم آغاز فروپاشی قدرت آن در عراق بود.

سرچشمه‌های پژوهش

1. تاریخ طبری

ارجاع به این مقاله

جمال حسینی، «سقوط حیره؛ نخستین ضربه‌های سنگین به مرزهای شاهنشاهی ساسانی»، پارسیان دژ، ۱۴۰۵.

خواندن مقاله و پیوست‌های آن در وب‌سایت پارسیان دژ

نشانی ثابت این نسخه:

https://parsiandej.ir/articles/1966/pdf/سقوط-حیره-نخستین-ضربه-های-سنگین-به-مرزهای-شاهنشاهی-ساسانی.pdf

آخرین ویرایش مقاله: ۱۷ آبان ۱۴۰۵